

יתרונותיה של הבורות הפיננסית

זה נשמע נהדר: הממשלה תפעיל תוכניות לחינוך פיננסי, וכולנו נדע יותר על חיסכון ופנסיה, וננהל בתבונה את התקציב השוטף • אלא שכלכלנים מזהירים כי תחת הכסות של הקניית ידע להמונים, המדינה מסירה מעצמה את האחריות לגורלם הכלכלי, נוטעת בהם תחושת ביטחון כוזבת ושולחת אותם להרפתקאות מסוכנות

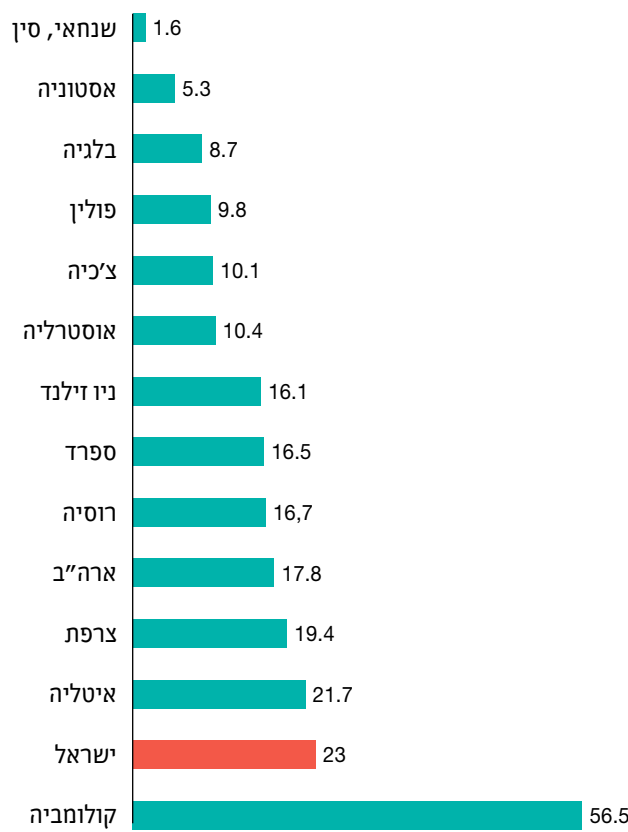

צילום: David Leiser

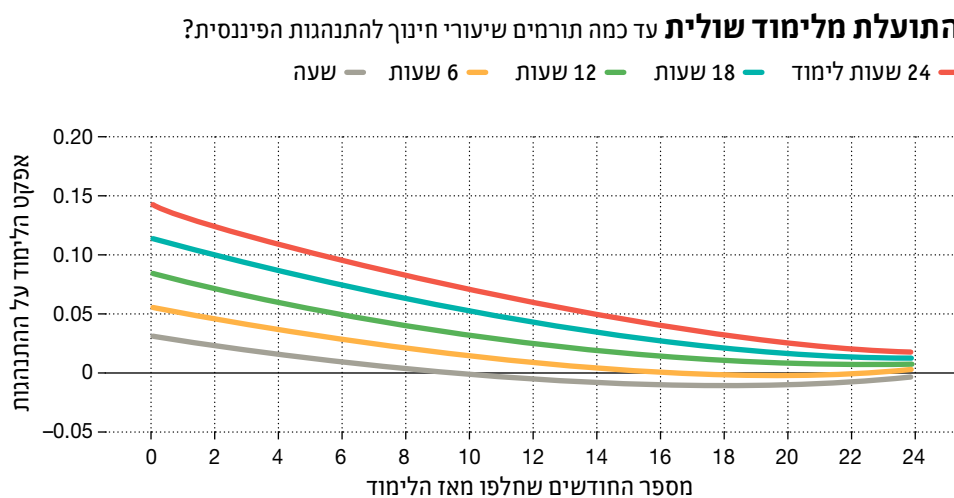
פרופ' דויד לייזר: "האם אוריינות פיננסית משפרת את מצבו הכלכלי של הפרט, או שמא הצלחתו הכלכלית האישית עושה זאת? מחקרים הראו כי אין קשר סיבתי בין השניים, ולא נמצאה השפעה של הכשרה וידע פיננסי על התנהגות כלכלית נכונה"

ידע הוא כוח?

שיעור בני 15 המתקשים באוריינות פיננסית*, באחוזים

* הגיעו לרמה 1 או לרמה נמוכה יותר במבחני פינ"ב-2012 OECD מקור: OECD

מקור: מחקר בנושא אוריינות פיננסית שנערך בארה"ב, 2014-2013

הכתבה המלאה
בגיליון דצמבר
של מגזין TheMarker

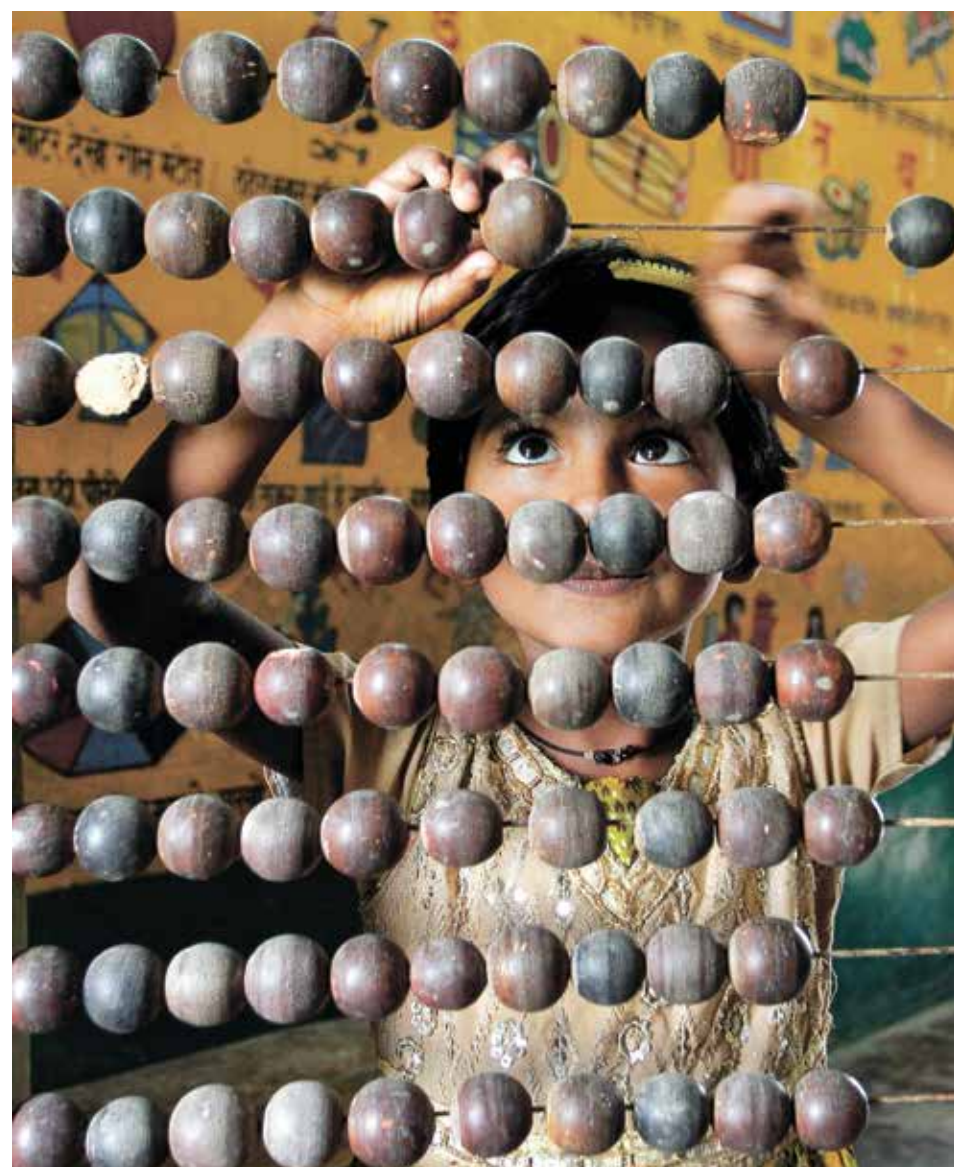
גיא ארז

המושבר הפיננסי הכללי-עולי מו של העשור הקודם היה נקודת מפנה ביחסן של מדינות כלי-פי ההבנה הפיננסית של אזרחי-היהודים. הטראומה דחפה את נשיא ארה"ב אובאמה, ג'ורג' וו. בוש, להורות על הקמת גוף חדש – מועצה לאומית בנושא אוריינות פיננסית, שתפעל להקנות לאזרחים כלים לקבלת החלטות מושכלות בתחום הכלכלי.

לפי התפישה שביטא בין השאר הארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD), חינוך פיננסי לא רק יקנה לאזרחים כלים וידע להתנהלות כלכלית נכונה – באמצעות חיסכון גדול יותר, תנאי פנסיה משופרים, יכולת לקבל הלוואות טובות יותר ועוד – אלא גם ישפר את הצמיחה העולמית ויצמצם את העוני.

מחקרים שבדקו את רמת הידע הפיננסי בציבור הרחב העלו כי רבים מתקשים לענות על שאלות פיננסיות פשוטות בנושאים כמו ריבית וריבית דריבית, אינפלציה, משכנתאות, פיזור סיכונים, מניות, אג"ח וקרנות נאמנות. במחקר שפירסמו ב-2005 הכלכלניות אנה מריה לוסרדי מאוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון ואוליביה מיטשל מאוניברסיטת פנסילוניה, רק מחצית מהנשאלים, אמריקאים בני 50 ומעלה, ענו נכונה על שאלות פיננסיות פשוטות הנוגעות להיבטים רבים בחייהם.

חוסר ההבנה הכלכלית של האוכלוסייה בולט על רקע המגמה שבה ממשלות מצמצמות את מידת אחריותן הכלכלית כלפי אזרחיהן. מתוך כך נולד הצורך להקנות "חינוך פיננסי לכל" – ולסייע לאזרח הפשוט להרחיב את הידע שלו בנושאים כמו ניהול תקציב משק הבית, ניהול

ילדה מחשבת בעזרת חשבוניה בבית ספר באללהבאד, הודו צילום: אי"פי

הכלכלי של הפרט, או שמא זו הציחתו הכלכלית האישית שעושה זאת. מטא-אנליזה של יותר מ-180 מחקרים הראתה כי אין קשר סיבתי בין השניים, ולא נמצאה השפעה של הכשרה וידע פיננסי על התנהגות כלכלית נכונה.

הפיננסיות של הפרט לבין פעולותיו בתחום, בהמשך התברר כי מתאם זה כלל לא מצביע על סיבתיות. "זו היתה אכזבה גדולה בעבור הנוגעים בדבר", אומר לייזר. "עלתה השאלה אם אנחנו יודעים שאוריינות פיננסית היא זו שמשפרת את מצבו

הסכונות, אשראי והשקעות. אלא שלא כל המומחים משוכנעים כי ידע פיננסי רחב אכן חיוני לכלל האוכלוסייה. פרופ' דויד לייזר, מומחה לפי-סיכולוגיה כלכלית מהמחלקה לפסיכולוגיה ומהמרכז לפי-

לימוד בנושאים פיננסיים בסיסיים התבטלה כמעט לחלוטין בתוך פחות מעשרה חודשים, ואילו התועלת שהפיקו תלמידי דים שעברו קורס בן 24 שעות (שווה ערך לסמסטר אקדמי), התבטלה לאחר כ-18 חודשים. "מומחים בכל העולם תמימי דעים בנושא זה", הוא אומר. "אורינות פיננסית אולי נשמע עת כדבר חשוב שעשוי לתרום לאזרח להבין את המנגנונים הכלכליים המתרחשים סביבו, אך אין תועלת של ממש בהכשרת האנשים על ידי סמינרים או לימוד אורינות פיננסית".

לדעה זו מצטרף גם פרופ' אביה ספיבק מאוניברסיטת בן-גוריון, לשעבר המשנה לנגיד בנק ישראל, ומראשי הצוות שייצג לראשי המיחאה החברתית בקיץ 2011. לדבריו, מרבית האזרחים אינם מתעניינים בנבואה כלכליים פיננסיים (בעיני קר אלה הנוגעים לעתיד הרחוק), ואין ביכולתם להבין אותם באופן מספק כדי לקבל החלטות מושכלות. "ההנחה שאנשים ילמדו חינוך פיננסי ויידעו להשתמש בכלים האלה היא פשוט לא במקום", אומר ספיבק. "יש נושאים שלגביהם אני חנו לא יכולים להחליט בעצמנו, ונוקמים למומחים. השכלה כלכלית היא כמובר דבר טוב, אבל מכאן ועד לחשוב שהאזרח יידע להחליט בעצמו כיצד למקסם את המצב הכלכלי שלו – המרחק רב מאוד".

בשוודיה, אומר ספיבק, החליטה הממשלה כי הציבור צריך לחסוך בפנסיה צוברת (DC), ולאזרחים ניתנה האפשרות לבחור בקרן הפנסיה שלהם מתוך כ-600 קרנות, לאחר בחינת כל נתוני התשואות ודמי הניהול. "גם לאחר שהנתונים הוצגו באופן המסודר ביותר, 80% מהאזרחים בחרו בכרית המחדל ולא עברו על הנתונים. הווי אומר, גם כשהממשלה נתנה את כל הנתונים ללמוד – השוודים פשוט לא רצו בכך".

שהאזרחים ידאגו לעצמם

אין עוררין על כך שגם למדינה עדיף מצב שבו האזרחים מתנהלים נכון מבחינה כלכלית. אורח שנוהג כך יחסך יותר כסף, יתרום יותר לתוצר המדינה – וימנע את הצורך לתמוך בו בזקנתו. להבנה כלכלית יש יתרונות נוספים. למשל, היא מאפשרת לציבור להבין את הדילמות הכלכליות של הממשלה, ולו ברמה בסיסית. אך מהיכן הגיע, בעצם, הצורך במעורבותו של הפרט

קרן ברנע, סמנכ"לית שיווק בפסגות, על הקמת מרכז הידע לחינוך פיננסי: "היה במעשה הזה גם אינטרס עסקי ברוח. חוסך שיועד יותר עושה פחות טעויות. בטווח הארוך הוא ירוויח יותר, וגם אנחנו כבית השקעות נצא נשכרים"

צילום: עופר וקנין

פרופ' אביה ספיבק: "יש נושאים שאנחנו לא יכולים להחליט לגביהם, ואנחנו צריכים בעבורם מומחים. השכלה כלכלית היא כמובר דבר טוב, אבל מכאן ועד לחשוב שהאזרח יידע להחליט בעצמו כיצד למקסם את מצבו הכלכלי – המרחק רב מאוד"

בקרן הציבור, אומרת ברנע. לדבריה, ידע נוסף והתנהלות כלכלית נכונה ייטיבו עם הציבור, במיוחד על רקע השינויים הרגולטוריים בתחום הפנסיה והעברת האחריות לחוסך, יחד עם סביבת הריבית הנמוכה המחייבת את החוסך "להפש תשואה" באפיקים מסוכנים יותר כמו שוק ההון. "היה במעשה הזה מן האלט" רואים, אך גם אינטרס עסקי ברור", אומרת ברנע. "חוסך שיועד יותר עושה פחות טעויות פיננסיות. הדו"גמה המובהקת לכך היא ההתנהלות

בתחום החיסכון ארוך הטווח בשוק ההון: משיכת כספים המושקעים בשוק ההון בזמן משבר מובילה לפי ספוס התיקון מעלה שחל לאחר מכן; ומשיכת קרנות השתלמות ברגע שאפשר – מביאה להפסד הטבות מס עתידיות. הבנה פיננסית תמנע או תצמצם התנהלות זו. בטווח הארוך, "יש טענה שהמדינה אינה צריכה

החוסך ירוויח יותר, וגם אנחנו כבית השקעות נצא נשכרים מדמי הניהול שימשיך החוסך לשלם".

המדינה מתחמקת ממילוי תפקידה

ביקורת נוספת על הניסיונות להנגשת החינוך הפיננסי לאזרחים מתייחסת לאחריותה של המדינה כלפיהם. לכאורה, הקניית ידע פיננסי נועדה לסייע לנו להתמודד עם ניהול נכסים וחסכונות במציאות כלכלית מורכבת, ואולם לדברי ליזור, בכך המדינה למעשה מתחמקת ממילוי תפקידה, מכיוון שהיא מעבירה את האחריות לאזרחים במקום לתקן עיוותים ולדאוג לכך שהרגולטור יעשה את עבודתו. לדברי ליזור, "גם הבנה בתחום הבריאות היא קריטית. אבל גם אם תקרא מחקרים רפואיים בעצמך – האם תבחר לטפל בעצמך או ללכת לרופא? הרי אף אחד לא מצפה ממך להבין בנושא הזה ללא תואר דוקטור. בדומה לכך, יש יועצי פנסיה ומשכנתאות, ואני מצפה שאנשים יילכו אליהם לפני שיקבלו החלטה פיננסית, ולא יחליטו על דעת עצמם בעקבות קורס כזה או אחר שלמדו. האם היית קונה דירה ללא עורך דין או פותח עסק ללא רואה חשבון? בכל תחום אנחנו יודעים לפנות אל המומחים, ודווקא בתחום הכלכלי קיימת אמונה שאפשר להסתדר לבד".

למי מופנית הקריאה שלך?

"הן לאזרחים והן למדינה. האזרחים צריכים להפנים שהם לא מבינים בנושאים האלה – ועליהם לפנות למומחים שאינם תלויים ואינם בעלי עניין, שיעזרו להם לקבל את ההחלטה האידאולוגית בעבורם. במקביל, המדינה צריכה לאתר את המקומות שבהם הגופים הפיננסיים מנצלים את האיסימטריה בידע בין האזרח לבין היועצים, למי של במקרים של תשלום דמי ניהול מרביים או ביטוחים מיותרים. סוכני הביטוח יודעים ללחוץ על הכפתורים הנכונים ולפרוט על חששות החוסכים, וכך מוכרים לנו ביטוחים מיותרים. אנחנו מפסידים בשל חוסר הידע שלנו מול היועץ, שהוא בעל אינטרס, בהגדרה. אלה סוכנים של חברות הביטוח, והם לא באים לעזור לנו, אלא למכור לנו כמה שיותר. יש טענה שהמדינה אינה צריכה

כה להתערב יתר על המידה כי אז היא נהפכת לחלק מהבעיה. הדבר אולי נכון בשוק משוכלל, אם אנשים יודעים להתנהל נכון. אבל בפועל על המוצרים הפיננסיים מסוכנים מאוד, וקיימות כל כך הרבה הטיות רגשיות ואינטלקטואליות שמעיבות על ההחלטה – כך שהנושא לא מתפקד כמו שוק, ואינו מגיע למצב האופטימלי. המדינה בעצם מסירה ידיה מהפיקוח, מסירה מעצמה אחריות, ומאמינה כי התחרות בין בתי ההשקעות תביא לדמי ניהול נמוכים יותר. בפועל – החוקים מצליחים להתמקח ולהשיג תנאים נוחים, בעוד שדווקא העניינים משלמים יותר. כשאתה עומד מול גוף פיננסי לקראת קבלת החלטה כלכלית, הוא יודע הרבה יותר ממך, וחייבים להגן על הציבור מהגופים האלה".

בנוסף, אומר ליזור, לאוריינות פיננסית עלולה להיות השפעה שלילית על הפיננס, בשל תחושת "ביטחון יתר" שעלולה לגרום לטעויות כלכליות בתחום ההשקעות. הגופים התורמים להגדלת האוריינות הפיננסית בישראל הרגישו כו"לם כי העברת הידע בתחום מלווה בהבהרות שהלומד אינו נהפך למומחה בסיום הלמידה, ועליו להתייעץ עם מומחים. ואולם האם למידה כזו לא תמיא לא את האדם הממוצע בתחושה שהוא מוכן ומוזמן לצאת להרפתקאות בשוק ההון – רק כדי לגלות בדרך הקשה כי "הלימוד הפיננסי" שרכש עלה לו הרבה יותר ממה שתיכנן?

המצדדים בלימוד אורינות פיננסיות, וגם המתנגדים, אינם יוצאים נגד לימוד נושאים פיננסיים באופן עקרוני. "ידע הוא כוח", שבים ואומרים כולם, והוא נחוץ ולו כדי לדעת לשאול את השאלות הנכונות. מאחר שהמגמה העולמית של הסרת אחריות של מדינות כלפי אזרחיהן בתחום הכספי אינה צפויה להשתנות בקרוב, המסקנה היא שעל כל אזרח מוטלת כעת האחריות להבטחת עתידו הכלכלי, למרות פעולותיו החיוביות של הרגולטור בנושא. סביר להניח שמעולם לא הצטער אדם על דבר שהוא למד – כל עוד ידע לפעול באופן אחראי. ואולם כשם שתעדיפו כנראה ללכת למוסך כדי לתקן תקלה ברכב ולא לנסות לתקן אותה בעצמכם – כדאי שגם את תחום הפנסיה תשאירו למומחים חיצוניים. במידה רבה, תמיד תוכלו להאשים אותם ולא את עצמכם.

מגזין TheMarker גם באייפד ובאנדרואיד

להורדת הגיליון הדיגיטלי היבטו ל-AppStore ל-7 Google Play

פסק דין: העסק שהצליח להתחמק מתשלום דמי טיפול ללשכת המסחר
www.themarker.com/smb

"עושים עסק" באתר TheMarker: כל הטיפים, העצות והמידע לעצמאים, עסקים קטנים ובינוניים